

Ēriks Jēkabsons

LATVIJAS SŪTNIECĪBAS ZIŅOJUMI
NO MASKAVAS TERORA LAIKĀ
1937.–1939. GADĀ:
PSRS LATVIEŠU ASPEKTS*

1920. gada nogalē, pēc miera līguma noslēgšanas, darbu uzsāka Padomju Krievijas (no 1922. gada decembra – Padomju Sociālistisko Republiku Savienība) diplomātiskā pārstāvniecība Rīgā un Latvijas sūtniecība Maskavā.¹ Abu valstu attiecības palika ļoti sarežģītas, tāpēc arī diplomātu darbs Maskavā bija sarežģīts. Viens no galvenajiem cēloņiem tam bija pret Latvijas valsti vērstā Padomju Savienībā dzīvojošo latviešu komunistu darbība, ko praktiski gandrīz atklāti atbalstīja šīs valsts valdība un citas oficiālās struktūras. Tomēr savu iespēju robežās Latvijas diplomātiskā un konsulārās pārstāvniecības pievērsa zināmu uzmanību PSRS dzīvojošo latviešu situācijai, jo dažādu apstākļu dēļ šajā valstī uz dzīvi bija palikuši apmēram 200 000 latviešu, tikai salīdzinoši neliela daļa no kuriem bija komunisti, bet pārējie – vienkārši zemnieki (t.sk. 19. gadsimta otrajā pusē – 20. gadsimta sākumā izveidotajās latviešu kolonijās), strādnieki un inteliģences pārstāvji. Pēc zināmas represiju mazināšanās 20. gados tās ar jaunu sparū atsākās, piespiedu kārtā 20. gadu beigās un 30. gadu sākumā uzsākot masveida kolektivizācijas kampaņu, kas īpaši jūtami skāra latviešu zemnieku kolonijas. Minētās norises un latviešu tautības iedzīvotāju ciešanas atspoguļoja arī Latvijas diplomātu un konsulu ziņojumi gan no sūtniecības Maskavā, gan Ļeņingradas un Vitebskas, kur darbojās konsulāti.²

30. gadu otrajā pusē totalitāro Padomju Savienību skāra nepieredzēti terora viļņi, kas kulmināciju sasniedza 1937.–

* Publikācija sagatavota Valsts pētījumu programmas “Letonika” LETONIKA ietvaros.

1938. gadā, kad faktiski tika iznīcināta absolūti lielākā daļa ne tikai no latviešu tautības komunistu elites, bet arī desmitiem tūkstošu vienkāršo latviešu tautības iedzīvotāju, kā arī latviešu sabiedriskā un kultūras dzīve kopumā.³ Šajā laikā Latvijas sūtniecību Maskavā vadīja Fricis Kociņš, kuram bija jāpieredz ne tikai 30. gadu otrās puses nomācošā atmosfēra Maskavā, kas raksturota šeit publicētajos ziņojumos, bet – nedaudz vēlāk – jāatrodas arī Latvijas valsts iznīcināšanas epicentrā, pēc tam – pašam ejot bojā represiju mehānismā, ko 1937.–1938. gadā viņš vēl kā diplomāts varēja raksturot, no malas raugoties.

Fricis Vilhelms Kociņš piedzima tieši pirms 120 gadiem – 1895. gada 10. maijā Jelgavā amatnieka ģimenē. Pasaules kara priekšvakarā – 1914. gadā viņš beidza Jelgavas reālskolu un uzsāka studijas Maskavas komercinstitūtā. 1916. gada pavasarī armijā sāka iesaukt arī augstskolu studentus, un starp viņiem bija arī F. Kociņš. Līdzīgi citiem studentiem, viņš uzreiz tika nosūtīts uz virsnieku sagatavošanas kursiem (1. Odesas praporščiku skolu), ko beidza 1916. gada decembrī, uzsākot dienestu vispirms 5. Sibīrijas strēlnieku pulkā, bet no 1917. gada janvāra – 288. kājnieku pulkā. Jau pēc Februāra revolūcijas un izmaiņām valstī – 1917. gada aprīlī praporščiks Kociņš tika pārcelts uz Latviešu strēlnieku rezerves pulku. Pašā boļševiku apvērsuma priekšvakarā – oktobrī paaugstināts par podporučiku. Sekoja dienesta nobeigums brūkošajā armijā līdz 1918. gada februārim (no 1918. gada sākuma pulka štāba adjutanta amatā), kad, sākoties vācu karaspēka uzbrukumam, pulks faktiski beidza pastāvēt, karavīriem paliekot dzimtenē vai dodoties uz Krieviju. F. Kociņš atgriezās Jelgavā. Pēc Latvijas valsts proklamēšanas – novembrī un decembrī viņš neilgu laiku ieņēma amatu jaunizveidotajā valsts policijā, būdams Dobeles apriņķa priekšnieka palīgs, bet pēc tam sekojošajā boļševiku varas periodā līdz 1919. gada martam bija ierēdnis statistikas nodaļā Jelgavā.

1919. gada 4. aprīlī F. Kociņš uzsāka dienestu Latvijas Pagaidu valdības bruņotajos spēkos, bija virsleitnants vispirms 1. Jelgavas rotā, tad 1. atsevišķās latviešu brigādes 1. Neatkarības bataljonā. Par 1919. gada 22. maija kaujā pret Padomju Latvijas armiju pie

Rīgas parādīto varonību vēlāk tika apbalvots ar Lāčplēša Kara ordeni. No 1919. gada vasaras dienēja 5. atsevišķajā bataljonā, ko septembrī iekļāva 8. Daugavpils kājnieku pulkā, bet no 1920. gada janvāra – Latgales divīzijas štābā. 1921. gadā F. Kociņu paaugstināja par kapteini un iecēla par Galvenā štāba Operatīvās daļas 1. nodaļas priekšnieka palīgu. 1925. gadā viņš beidza virsnieku kursus, 1928. gadā – Kara akadēmiskos kursus, 1921.–1926. gadā studēja tautsaimniecību LU. 1929. gadā paaugstināts par pulkvedi-leitnantu un iecelts par Armijas štāba Operatīvās daļas iekšējās informācijas pārzini, 1932. gadā – par kara aģentu (kara atašeju) Lietuvā. 1936. gada novembrī atvaļināts no armijas pēc paša vēlēšanās un decembrī iecelts par Latvijas ārkārtējo sūtni un pilnvaroto ministru PSRS.

Padomju okupācijas laikā 1940. gada 2. septembrī oficiāli atbrīvots no amata un 19. septembrī Rīgā apcietināts, izvests uz cietumu Maskavā. 1941. gada 7. jūlijā piespriests nāvessods, kas izpildīts 28. jūlijā Maskavā, Lubjankas cietumā.⁴

Publicētie F. Kociņa ziņojumi atspoguļo Latvijas sūtniecības, tās diplomātu un darbinieku darba apstākļus aplūkojamajā laikā iekšēju masveidīgu represiju un baiļu pārņemtajā Maskavā, kur tolaik nebija retums arī ārvalstu pilsoņu pazušanas, ārvalstu diplomātu piekaušanas gadījumi utt. Cita starpā tie apliecina apstākli, ka, neraugoties uz oficiāli ievēroto atturēšanās politiku attieksmē pret Padomju Savienībā dzīvojošo latviešu darbību, sūtniecība uzturēja ar tiem neoficiālus sakarus, cita starpā sūtnim pat apmeklējot latviešu teātra “Skatuve” izrādes. Tāpat R. Kociņš darba darīšanās un neoficiāli, piemēram, pieņemšanās, iesaistījās sarunās ar latviešiem – amatpersonām un augstākajiem virsniekiem. Sākoties represijām, sūtņa ziņojumos izjūtama zināma līdzjūtība pret latviešiem, īpaši vienkāršajiem, augstos amatos neesošajiem, kā arī pilnīga bezspēcība un nespēja panākt pat apcietināto Latvijas pilsoņu atbrīvošanu. Sūtņa ziņojumi atspoguļo arī to satraukuma un baiļu atmosfēru, kas jūtama Maskavas latviešu sabiedrībā.⁵

Kopumā ziņojumi ir nozīmīgs vēstures avots gan Latvijas diplomātijas, gan Krievijas latviešu, kā arī Krievijas aplūkojamā laika posma sarežģītajā vēsturē.

**Sūtņa F. Kociņa ziņojums ārlietu ministram V. Munteram⁶
par represijām pret latviešiem un savu sarunu
ar organizācijas “Osoviahim”⁷ vadītāju R. Eidemani⁸
pirms aresta. 1937. g. 10. jūnijā**

Arestu un vajāšanu vilnis, kas veļas pāri Padomijai, liekas būs sasniedzis savu kulminācijas punktu. Pēdējās nedēļas tas sasniedzis armijas rindas. Vēl kādu nedēļu atpakaļ “Tass”⁹ oficiāli ziņoja, ka sarkanarmijas politiskais komisārs un kara komisāra maršala Vorošilova¹⁰ vietnieks Gamarņiks¹¹ nošāvies. Šī izcilā komunistu partijas darbinieka pašnāvība, varbūt pat nošaušana, liecina, ka sarkanarmijas politiskā uzraudzība no partijas viedokļa nav bijusi pietiekošā augstumā. Sarkanarmijas politiskā uzrauga pašnāvība, kas līdz šim baudīja maršala Vorošilova un partijas uzticību, no sākuma likās pilnīgi nesaprotama. Tikai ziņas par maršala Tuhačevska,¹² civilās aviācijas pr-ka Eidemaņa, kara aviācijas komandiera Alkšņa¹³ un citu armijas augstāko virsnieku vajāšanu daudz maz ienesa gaismu šai notikumam virknē. Ar diezgan lielu noteiktību var teikt, ka pēc G.P.U.¹⁴ un komunistu partijas tīrīšanas, ko ievadīja Staļina¹⁵ š.g. 3. marta runa, sākušās tīrīšanas armijā.

Diplomātiskā korpussā noteikti runā, ka š.g. 31. maijā arestēts ārlietu komisariāta II. Rietumdepartamenta direktors žīds Šterns¹⁶ un civilās aviācijas priekšnieks Eidemanis. Oficiālu ziņu trūkst. Zīmīga ir ārlietu komisariāta protokolnodaļas rīcība, kura svītroja Šternu no ielūdzamo pieņemšanās komisariāta atbildīgo darbinieku saraksta, vienkārši paskaidrojot, ka Šterna neesot.

Vēl maija mēnesī, pieņemšanā Rumānijas sūtniecībā, tikos ar Eidemani, kurš atstāja nopietna un nosvērta cilvēka iespaidu. Sarunā viņš man izteicās, ka mūsu valdība neesot iecietīga pret svešautībniekiem, turpretim Pad. Krievijā tautības jautājums nepastāvēt. Atbildēju viņam, ka ne zilo acu dēļ latvietis Alksnis un viņš izbīdījušies atbildīgos amatos Padomijā, bet gan ar enerģiju un savām darba spējām. Liekas, ka arī šīs īpašības nav viņus pasargājušas no nobīdīšanas pie malas. Ja Eidemanis bija sabiedriska

cilvēks, rakstnieks un politiķis, tad Alksnis – pilnīgs askēts, kas ar visām savām darba spējām nodevās militāram darbam.

[...]

Hoover Institution Archives (turpmāk: *HIA*), Latvian Embassy in Stockholm, box 1.

**Sūtņa F. Kociņa ziņojums ārlietu ministram V. Munteram
par latviešu teātra “Skatuve”¹⁷ apmeklējumu.**

1937. g. 30. novembrī

Lielās oktobra revolūcijas piemiņas svinībās valsts Maskavas latviešu teātris “Skatuve” bija sagatavojis V. Kaverina¹⁸ lugu “Frontes trupa”. Darbībai vajadzēja norisināties no vācu armijas okupētā Ukrainā, bet teātra direkcija lugu bija pārstrādājusi un piemērojusi 1918. g. notikumiem Latvijā. Pēc ilgāka laika spriža tas bija pirmais lielākais jaunums vietējā latviešu teātra dzīvē, kādēļ arī 27. novembrī ar sūtniecības darbiniekiem apmeklēja teātri, lai noskatītos lugu, kurai “Komunāru Ciņa”¹⁹ bija veltījusi daudz atzinīgu vārdu.

Latviešu teātrim “Skatuve” ierādītas nelielas telpas; skatuve maza, bet moderni iekārtota. Uzgaidāmās telpās raksturīgie sarkanie plakāti ar vēlēšanu lozungiem, Staļina un Ļeņina ģimietnes, skati no Pad. Savienības dzīves. Uzraksti – krievu valodā. Starp teātra dalībnieku ģimietnēm redzami krievu teātra darbinieks O. Glazunovs (latvietis O. Glāznieks)²⁰ un pazīstamā māksliniece Leiko.²¹ Pēdējā, kā zināms, pārgājusi Pad. Savienības pavalstniecībā un dzīvo Maskavā. Veltīgi meklēju bij. latvju lielnieku vecās gvardes Stučkas,²² Daniševska,²³ Lencmaņa²⁴ un citu ģimietnes. Izņemot kādas lugas dekorācijas zīmējumu, kurā redzams “tips” ar Lāčplēša lentu²⁵ un kāda darbojoša persona ar latvju kareivja nozīmi, nekādus mūsu valsti vai atbildīgo darbinieku aizskarošus zīmējumus neredzēju.

Nelielā zāle bija pilna ar skatītājiem, galvenā kārtā latviešiem. Redzams viens otrs virsnieks, daudz vecu māmuļu. Izrādes laikā dzirdams, kā sievas tulko saviem krievu tautības vīriem un otrādi lugas saturu. Publika tērpusies vienkārši, bet tīri. Vērojot aktieru

darbību, varēja redzēt, ka tie rūpīgi sagatavojušies un daži pat izceļas ar savu labo spēli. Lugā, atskaitot vienu otru neliterārisku vārdu un vairākus desmit teikumus par komunismu, modernām lugām piemītošā lielniecisma slavināšana un propaganda izpauš. Nebija piemirsti “latviešu pilsonības pārstāvji” Krastkalns²⁶ un Fr. Veinbergs,²⁷ kas veduši sarunas ar princi Leopoldu²⁸ par izlīgšanu ar vāciem.

Starplaikā šķirstot sakopotās atsauksmes lapas, bija atrodami latviešiem diezgan zīmīgi ieraksti: “Tā kā latvieši ir Pad. Savienības minoritāte, būtu vēlams papildināt repertuāru ar krievu autoru darbiem”, ““Pūt vējiņi”²⁹ saturs neatbilst tagadējam laikmetam, kādēļ būtu noņemams no skatuves”, u.t.t.

Vērojot vietējo latviešu dzīvi, jāsaka, ka latviešu komunistu ziedu laiks Pad. Savienībā jau pagājis. Daži no veciem lielniekiem – miruši, daudzi arestēti, bet tie, kas ieņem vēl izcilas vietas, atraujas no latviešu sabiedrības un pat kautrējas runāt latviski. Ne vienam vien mūsu delegācijas loceklim savā laikā nācies dzirdēt no vietējo latviešu mutes: “Mūs neviens nedzird, runāsim latviešu valodā.” Likvidēta latviešu grāmatu izdevniecība “Prometejs”.³⁰ Aizmirsti arī veco sarkano strēlnieku nopelni pilsoņu karā. Veltot plašus rakstus pilsoņu kara laikmetam 20 g. oktobra revolūcijas piemiņas svētkos, presē, ieskaitot arī vietējo latviešu, ne vārda par latviešu strēlnieku pulku cīņām. Pēdējā pat norija rūgto pilienu, kuru tai sniedza “Jaunākās Ziņas”,³¹ rakstot, ka latvju komunisti, kas pārdevuši savu dzimteni, esot izrādījušies par nodevējiem arī savā otrā tēvijā. “Komunāru Cīņa” sniedza saviem lasītājiem tikai rakstā minētās pozitīvās atsauksmes par Pad. Savienību. [...]

HIA, Latvian Embassy in Stockholm, box 1.

**Sūtņa F. Kociņa ziņojums ārlietu ministram V. Munteram.
1937. g. 20. decembrī**

[...]

Augstākās padomes vēlēšanas ... No līdz šim publicētiem sarakstiem redzams, ka izvēlēti visi centrālās valdības un politiskā biroja locekļi. Ārzemju laikrakstu precīzās ziņas, ka pēdējā brīdī

apmainīti 41 kandidāti, šķiet, vēl ir pāragrašas, jo nav publicēti ap 100 Augstākajā padomē ievēlēto vārdi. No otras puses, nav nekādu šaubu, ka tādas pārmaiņas ir notikušas. Pagaidām nākas konstatēt, ka smagus zaudējumus cietuši taisni latvieši. No 14 uzstādītiem kandidātiem – latviešiem prese atzīmē, ka izvēlēti tikai 4 – Eihe,³² Prāmnieks,³³ Pumpurs³⁴ un Liepiņš.³⁵ Ir drošas ziņas, ka pirms vēlēšanām noņemtas Boķa,³⁶ V. Mežlauka³⁷ un Alkšņa kandidatūras. Ziņas par V. un J. Mežlauku³⁸ un Alkšņa arestiem vēl nav apstiprinājušās. Vismaz š.g. 23. novembrī – Lietuvas armijas svētkos – Alksnis bija ieradies pieņemšanā pie militārā pārstāvja pulkv. Skučas.³⁹ Turpretim par slavenā čekista un komunistu partijas kontroles komisijas priekšsēža Petersa⁴⁰ arestēšanu jau ir noteiktākas ziņas. [...]

HIA, Latvian Embassy in Stockholm, box 1.

**Sūtņa F. Kociņa ziņojums ārlietu ministram V. Munteram.
1937. g. 20. decembrī⁴¹**

Šodien visvaremais VČK-GPU-NKVD⁴² svin divdesmitgadu jubileju. Prese pilna cildinošiem rakstiem, veltījumiem no komunistu partijas, vislabākiem novēlējumiem tautas ienaidnieku izdeldēšanā, cīņā pret spiegiem, kaitētājiem, diversantiem, trockistiem⁴³ un t.t. [...] Radio nes no Lielā teātra zāles atbildīgo čekistu darbinieku runas, kurās, šķiet, ir izsmelti visi kā literatūrā pazīstamie, tā “necenzētie” izteicieni, vērsti pret iekšējiem un ārējiem ienaidniekiem, pret Vācijas, Polijas un Itālijas fašistiem. Ilgi aplausi atskan skaļrunī, kad runātāji pieved vēl svaigos cildenos piemērus, kur 14 gadus vecs dēls nodevis savu tēvu, brālis brāli. Taisni šodien, NKVD jubilejas dienā, “na strah vragam”⁴⁴ prese publicē kara tribunāla spriedumu no š.g. 16. decembra par nāves soda izpildīšanu pie 8 notiesātiem par spiegošanu kādas ārvalsts labā. [...]

Vēlēšanas beigušās, jauno parlamentu sanāksme nolikta uz nākošā gada 12. janvāri, likās, ka tīrīšanas viņi norims. Bet nav piepildījušās pat lielāko optimistu cerības, jo naktī no 12. uz 13. decembri pār Maskavu atkal vēlies jauns arestu vilnis. Sekojot

pās, valsts latviešu teātrī “Skatuve”, ieradās vecās latvju māmiņas, lai klausītos “Pūt vējiņi”. Ar plašu lieliniecisku vilcienu noslaucītas no zemes virsas latviešu organizācijas, slēgta latviešu saimnieciskā organizācija “Produkts”,⁴⁷ slēgti laikraksts “Komunāru Cīņa”, teātris “Skatuve”, “Stučkas klubs” un grāmatu izdevniecība “Prometejs”. Sevišķi pēdējā spēlēja ievērojamu lomu latviešu garīgā dzīvē, apgādādama grāmatas latvju kolonijām un skolām.

Ka krievu tauta latviešus nemīlēja, baidījās un neieredzēja par viņu cietsirdību un nežēlību pilsoņu karā – nebija liels noslēpums. Tomēr valdības acīs vēl līdz pag. gadam latvietis bija uzticības un pienākuma apziņas piemērs. Vēl pag. gadā latvieši Mežlauki, Rudzutaka,⁴⁸ Alksnis, Eidemanis, Peterss, Lācis,⁴⁹ Eihe un citi līdz ar Kremļa valdniekiem noteica Padomju Savienības tautu likteņus. Tagad viņu rindas palikušas stipri retas. Nav vairs drūmā un slimā bij. Tautas Komisāru [padomes] priekšsēdētāja Rudzutaka, kas pēc pēdējām ziņām cietumā jau nošauts kā apvainots trockismā; ģenerālis Eidemanis dalīja savu likteni ar maršalu Tuhačevski. Abi Mežlauki un Alksnis vairs neierodas savās dieņesta vietās, šķiet, tie vairs neatrodas brīvībā. Noteikti zināms, ka V. Mežlauka un Alksņa kandidatūras īsi pirms Augstākās padomes vēlēšanām tika noņemtas. Arī nežēlīgā Petersa liktenis ir izšķirts, ir ziņas, ka tas arestēts. Lācis miris. No 14 latviešu kandidātiem uz Augstāko padomi 8 kandidatūras noņemtas. Arestēts Ļeņingradas vienīgais latviešu mācītājs Migla.⁵⁰ Pag. gada augusta mēnesī vienā naktī Maskavā tika arestēti ap 80 veci latvju komunisti.

Drūms bija kādas no vairāk kā 100 klm. attālās X pilsētas atbraukušās Padomju Savienības pilsones stāsts: vīrs latvietis, no Jelgavas, arestēts, pati slimā, bērni trūkumā. Vīrs sarakstījies ar savu brāli Jelgavā, pie kratīšanas atrastas nenozīmīga satura vēstules. Esot pārkāpis partijas rīkojumu nesarakstīties ar ārzemniekiem. Pilsētā arestēti visi svešautībnieki – poļi, latvieši, vāci. “Mans vīrs bija īsts proletārietis, stahanovietis, godīgi strādāja savu darbu. Kādēļ viņam un viņa bērniem vienīgi par to, ka tas dzimis latvietis, tagad jācieš?” – jautāja pilsone.

Nebūtu pareizi apgalvot, ka no zemākiem darbiniekiem ciestu vienīgi latvieši. Spriežot pēc ienākošām ziņām, līdzīgā stāvoklī

atrodas arī poļi, vāci, čehi, lietuvji, itāļi un citi svešautībnieki. Viņu vajāšana ir vispārējā naida kultivēšanas sekas pret ikvienu ārzemnieku. [...]

Latvijas Nacionālā arhīva Latvijas Valsts vēstures arhīvs (turpmāk: LVVA), 2574–2–7289, 212.–213. lp.

PSRS pilsoņa A. Veinberga raksts sūtnim Maskavā F. Kociņam par vajāšanām. 1938. g. martā⁵¹

Latvijas sūtnim Maskavā, Veinberga Andreja, dzīv. gor.⁵² Novuj tagil Sverdlovskaja oblastj,⁵³ Peredovaja Nr. 44, Dzimtene Latvijā, Augškurzemē, Saukas pagastā.

Lūgums.

No 1905. gada es iesāku dzīvot Vakara Sibīrijas apgabalos iekš zemnieku kopmoderniecībām⁵⁴ par sviesta un siera meisteri. 1929. g., kad sāka pēc valsts likuma gruntēties vispārīgie kolektīvi,⁵⁵ kopmoderniecība samazinājās un šādā ziņā tādas vietas gāja mazumā, tad es ar savu dzīvi padevos uz centru. Pienāces apstāties uz dzīvi Urālos iekš N. Tagil,⁵⁶ kur nodarbojos līdz pat šim laikam iekš valsts iestādes par buhalteru.⁵⁷ Dzīvojam visu laiku uz “pasēm”.

No valsts līdzekļiem izšķērdējumi no manas puses nav notikuši it nekādi un arī nenotiks. Valsts nosacījumi tiek izpildīti no manas puses stingri. Dzīvojam izmītētā vaļas kortelī⁵⁸ ar sievu. Šā gada 6. mercī,⁵⁹ no rīta plkst. 3-os, ienāca mūsu kortelī 2 milicioneri, pasludināja pārkratīt mūsu korteli. Galīgi atrada divi pastkartītes no jaunības laikiem, kas bija rakstītas jau 30 gadus atpakaļ un glabājās sievietai no jaunības laikiem par piemiņu, ka viņa, vēl kā jaunkundze būdama, dzīvoja Rīgā, – un tur arī viņai viņas tika adresētas. Teksts viņu bija laimes vēlējumi uz vārda dienu, dzimumdienu un t.t. – latviešu valodā.

Vairāk neko neatrada, kas būtu bijis no mūsu puses pretlikumīgs, jo mēs nekādu saistību ar ārzemēm arī nekad nevedam un nav arī ar ko vest, piederīgie ir visi apmiruši. Un ar tām kartītēm kopīgi saņēma manu sievu Olgu Jermanovnu un arestēja. Kartī-

tes paņēma materiāla vietā, ka lai vieglāki varētu viņu notiesāt. Un tā tas tiek pavisam nevainīgā ceļā izdarīts. Pažēlojos 13. mercī priekšstāvim Centrālizpildkomitejā tov.⁶⁰ Kaļiņinam⁶¹ par to, kas notikās, atbildes vēl nav. Kur paskaidroju šādā kārtībā, ka vietējā valdība te rikojas tā, ka latviešu tautas cilvēki te Urālos nedrīkst pēc kādiem nosacījumiem dzīvot. Un vēl klāt, ja to atrod derīgu priekš valsts laba, lai tad nosaka, uz kuriem mums doties kā latviešiem. Mēs aizbrauksim tur brīvprātīgā ceļā un nevis pa cietumiem valkāties. Mana Olga jau apcietināta būs drīz 2 mēnešus un nezina par ko. Arī nepielaiž prasīt to, ko viņai piesūtīt no drēbēm.

It laipni un pazemīgi tiek lūgts, vai nevarētu pasniegt caur "Kremlī" priekš mums tautisku palīdzību. Jo it labi, kā redzams, tad man atlikušam vēl brīvībā vientuļam un jau vecam 65 gadi arī tas pats tiks piedzīvots nevainīgā ceļā. Palieku gaidīdams uz Jūsu atbildi – A. Veinbergs. Pielieku pasta nodokļus.

LVVA, 2574–2–7289, 33. lp.

**Sūtņa F. Kociņa ziņojums ārlietu ministram V. Munteram
par sūtniecības pastiprinātu apsardzību un darbinieku
izsekošanu. 1938. g. 31. martā un 10. aprīlī**

[31.III:] Būdams Rīgā, Jūs informēju, ka procesa laikā ārzemju pārstāvniecību, ieskaitot arī mūsu sūtniecības, uzraudzība un novērošana bija pastiprināta. Maskavā atgriežoties, atradu, ka manā prombūtnes laikā novērošana ir palikusi vēl intensīvāka un atklātāka. Netālu no sūtniecības mājas pastāvīgi dežūrē 2 NKVD automobiļi, kuri pavada sūtniecības mašīnu, neraugoties uz to, kas tanī brauc. NKVD ierēdņi seko ikvienam mūsu sūtniecības darbiniekam un kalpotājam. Sekošana pieņem dažkārt pat apvainojošu raksturu. Tā, piemēram, sekretāra Alberta⁶² kundzei,⁶³ veikalā atrodoties, sekretājs rūpīgi piezīmējis kabatas grāmatiņā sarunu ar pārdevēju. Arī mani, iebraucot Maskavas stacijā, sagaidīja 4 ierēdņi, kas sekoja cieši aiz muguras un klausījās mūsu sarunās.

Š.g. 30. martā atteicās pasniegt franču valodas stundas sūtniecības darbiniekiem, neuzrādot iemeslus, ilggadējā sirmā

skolotāja A. Viņas saraudātā sejā bija lasāmas bailes par savu likteni. Acīmredzot, tai dots mājiens neapmeklēt sūtniecību.

Š.g. 31. martā ieradās sūtniecībā Padomju Savienības pavalstniece Semjonova un noraudājusies meklēja savu māti, kura dienu iepriekš bija ieradusies sūtniecībā, lai saņemtu paziņojumu, ka tai atļauts no mūsu iestādēm iebraukt uz 90 dienām Latvijā apmeklēt slimo māti. No tā laika viņa bez pēdām pazudusi. Nav lielu šaubu, ka Semjonova, atstājot sūtniecību, arestēta no NKVD ierēdņiem.

Ka Padomju Savienības pilsoņi, sūtniecību atstājot, tiek nopratināti, par to ienākušas vairākas ziņas. Tā kādu mēnesi atpakaļ NKVD ierēdņi pieprasījuši uzrādīt personas apliecību kādam ārvalsts sūtniecības kurjeram, kas bij nodevis mūsu sūtniecībā ielūgumu uz dineju. Pag. nedēļā aizturēta un milicijā nopratināta piena sieva, kura jau ilgāku laiku pienes sūtniecībai pienu. Pēc sīkas nopratināšanas tā atbrīvota.

Ir arī samazinājies Padomju Savienības pilsoņu skaits, kuri ierodas sūtniecībā kārtot izbraukšanas lietas. Nāk biežāki priekšā gadījumi, kad pilsoņi lūdz sniegt informāciju pa tālruni. Arī ilggadējais sūtniecības rakstammašīnu labotājs un tīrītājs piesūtījis vēstuli ar paziņojumu, ka turpmāk nevarēšot sūtniecību apkalpot. Nebūs lieki atzīmēt, ka sūtniecības dienesta vēstules, kuras pienāca Latvijā parasti pēc 3 dienām, tagad pienāk pēc nedēļas. Acīmredzot, arī pastā notiek rūpīga cenzūra.

Visi pievestie fakti rāda, ka sūtniecības izolācija no ārpasaules tiek izvesta sistemātiski. Pagaidām man nav neviena pamatota norādījuma, kas varēja izsaukt šīs represijas, kuras līdz šim Pad. Savienības uzraudzības iestādes parasti pielietoja tikai pret tā saucamām "fašistu" pārstāvniecībām. Ceru, ka tuvākā nākotnē izdosies atrast faktiskos iemeslus. Acīmredzot, sāk piepildīties Kaļiņina vārdi, kurus tas teica pag. gada beigās saviem Ļeņingradas vēlētājiem: "Lai ikviens nevēlams elements jūt, ka viņam deg zem kājām; kur arī viņš nestaigātu, lai vienmēr tas atrastu naidīgu atmosfēru."

Esmu pieprasījis pieņemšanu pie Ļitvinova⁶⁴ un griezišu viņa uzmanību uz šīm parādībām.

Tagad, kur Padomju Savienības uzraudzības iestādes bargi vēršas pret pilsoņiem, kas sarakstās ar saviem radniekiem ārze-

mēs, būtu vēlams izdevīgos gadījumos likt pie sirds mūsu pilsoņiem, kas pieprasa caur ministriju, vienkāršas ziņkārības dzīti, ziņas par saviem pazīstamiem un radniekiem Padomju Savienībā, pēc iespējas atturēties no līdzīgiem soļiem, jo agri vai vēlu viņu tuvinieki šai sakarībā tiks vajāti, sevišķi tagad, kur latviešu stāvoklis ar katru dienu paliek grūtāks. [...]

[10.IV:] Apmeklējot ārlietu komisāru Ļitvinovu, griezu viņa vērību uz pastiprinātu sūtniecības apsardzību un uzraudzības iestāžu ierēdņu paņēmieniem, kas dažreiz pieņem sūtniecību aizskarošas formas, piemēram, sekošana sūtniecības darbiniekiem veikalos, noklausīšanās viņu sarunās, to padomju pilsoņu arestēšana, kas ierodas sūtniecībā kārtot vīzu lietas un t.t.

Ļitvinovs atbildēja, ka viņam neesot zināmi iemesli, bet viņš pielaižot, ka NKVD iestādēm ienākušas ziņas, ka gatavojas kāda provokācija pret sūtniecību. Vispārīgi, visi tiekot apsargāti, arī viņš. Tomēr tādām apsardzības metodēm, kādas no sūtniecības darbiniekiem novērotas, viņš nepiekrītot. Jāpiezīmē, ka mūsu sūtniecības pastiprināta uzraudzība vēl joprojām turpinās, kaut gan ne tik intensīvi kā pirmās dienās. [...]

LVVA, 2574–2–7289, 86., 55. lp.

Sūtņa F. Kociņa ziņojums ārlietu ministram V. Munteram par represijām pret latviešiem PSRS. 1938. g. 25. aprīlī

Savā š.g. 7. janvāra rakstā Jums ziņoju par Padomju Savienībā dzīvojošo latviešu kulturālo un saimniecisko organizāciju slēgšanu un izcilu latvju darbinieku arestēšanu. Arī nākamās ziņojumos attēloju latviešu neapskaužamo stāvokli [...]

Pēdējo mēnešu novērojumi liek vēlreiz atgriezties pie šī jautājuma un norādīt uz smagām sekām, kādas rodas Padomju Savienībā dzīvojošiem latviešiem, sarakstoties ar radiem Latvijā. Neuzticība pret ārzemniekiem un sevišķi tiem sveštautībniekiem, kas cēlušies no provincēm, kuras savā laikā ietilpa bij. Krievijas teritorijā, izsaukusi viņu pastiprinātu novērošanu. Pietiek mazāko aizdomu, ka tie uztur sakarus ar ārzemniekiem, lai nokļūtu cietumā vai tiktu izsūtīti uz tālākiem apgabaliem. Ārvalstu pārstāvniecību

uzraudzība no dienas, jo vairāki tiek pastiprināta. Katrs Padomju Savienības pilsonis, kas iznāk no ārvalsts pārstāvniecības, tiek apturēts un izvaicāts par iemesliem, kas viņam likuši apmeklēt attiecīgo pārstāvniecību. Ir bijuši gadījumi, kad Padomju Savienības pilsoņi, kurus mūsu valdība uzņēmusi pavalstniecībā, atturas tālāk virzīt lietas Padomju Savienības iestādēs. Ka latvieši aiz bailēm no vajāšanām izvairās savstarpēji satikties, norāda kādas vecas māmiņas stāsts. Atgriezoties dzimtenē no dēla, kas ticis arestēts, viņa iegriezusies pie pazīstamiem pārnakšņot. Pēdējie atteikušies to ielaist dzīvoklī, un vecā sieviņa bijusi spiesta pārgulēt vistu kūti.

Nav liels noslēpums, ka vēstules, kas nāk no ārzemēm, tiek cenzētas un viņu saturs nāk zināms uzraudzības iestādēm. [...]

LVVA, 2574–2–7289, 38.–39. lp.

**Sūtņa R. Kociņa ziņojums ārlietu ministram V. Munteram.
1938. g. 19. maijā**

[...]

Ziņas par zemkopības komisāra R. Eihes arestēšanu nemitējas. Vismaz savā dienesta vietā viņš pagājušā nedēļā nav ieradies. Ar bij. Padomju Latvijas pārtikas komisāra Eihes likvidāciju noiet no skatuves pēdējais latvietis, kas ieņēma tautas komisāra amatu, un līdz ar to latviešu iespaids Padomju Savienības likteņa noteikšanā ir galīgi beidzies. [...]

HIA, Latvian Embassy in Stockholm, box 1.

**Sūtņa R. Kociņa ziņojums ārlietu ministram V. Munteram.
1938. g. 30. septembrī**

[...] Apmeklējot dažas dienas atpakaļ Protokoldepartamenta direktora v[ietnieku] latvieti Kļaviņu,⁶⁵ sarunās pacēlās jautājums par latviešu stāvokli Padomju Savienībā. Uz manu jautājumu, kā izskaidrojami valdības drakoniskie soļi pret latviešiem, Kļaviņš atbildēja, ka aresti, skolu, laikrakstu un citu latviešu kulturālo pasākumu slēgšana stāvēt sakarā ar iekšpolitiskiem jautājumiem. Pirmās represijas sākušās ar spiega Eidemaņa nošaušanu. Pašlaik

notiekot izmeklēšana, kas noskaidrošot, cik tālu vietējie latvieši bijuši iejaukti sazvērestībā, kad arī cerams uz stāvokļa uzlabošanu. [...]

HIA, Latvian Embassy in Stockholm, box 1.

Sūtņa F. Kociņa ziņojums par sarunu ar ārlietu tautas komisāra vietnieku Potjemkinu arestēto Latvijas pilsoņu un abu pušu attiecību jautājumā. 1939. g. 9. janvārī

Š.g. 7. janvārī apmeklēju ārlietu komisāra vietnieku Potjemkinu,⁶⁶ kurš pēc dažu nedēļu slimības tikko bija uzņēmis dienesta pienākumus. Mana apmeklējuma galvenais mērķis bija atgādināt komisariātam jaunā gadā mūsu arestēto pilsoņu likteņus. Nododams Potjemkinam apcietināto pilsoņu sarakstu, griezu viņa uzmanību, ka jautājums pag. gadā nav ticis nokārtots un ka nav pat saņemtas atbildes uz dažām sūtniecības iesniegtām notām. Noklausījies manus sīkus paskaidrojumus par katru atsevišķu arestēto, Potjemkins solījās rūpēties, lai tuvākā nākotnē vismaz daļa tiktu izšķirta mums labvēlīgi. [...]

LVVA, 2574-2-7290, 9. lp.

ATSAUCES UN PIEZĪMES

- ¹ Sīkāk sk.: Ainārs Lerhis (2005). *Latvijas Republikas ārlietu dienests. 1918–1941*. Rīga: Latvijas vēstures institūta apgāds, 133.–144. u.c. lpp.
- ² Sk.: Ēriks Jēkabsons (2015). Latvijas konsulāta darbība Vitebskā 1930.–1931. gadā: Baltkrievijas latviešu aspekts. *Latvijas Vēstures Institūta Žurnāls*, 1, 157.–179. lpp. Pieejams: http://www.lvi.lv/lv/LVIZ_2015_files/1numurs/E_Jekabsons_Latvijas_konsulatu_LVIZ_2015_1.pdf
- ³ Sk., piemēram: Jānis Riekstiņš (sast.) (2009). *Represijas pret latviešiem PSRS 1937–1938. Dokumenti*. Rīga: Latvijas Valsts arhīvs; Ēriks Jēkabsons (2009). *Latvieši Sarkanās armijas un Iekšlietu tautas komisariāta vadībā Padomju Savienībā 1921.–1938. gadā*. No: *Latvijas Kara muzeja gadagrāmata*, X. Rīga, 173.–222. lpp.; u.c.
- ⁴ Sīkāk sk.: LVVA, 2570-14-776; 5601-1-3067; 1304-1-759; *Latvijas Valsts arhīvs*, 1986-2-5398, 57.–68. lp.; Aivars Stranga. *Latvijas sūtnis un Latvijas pilsoņi. Neatkarīgā Cīņa*, 14.01.1993.; Ēriks Jēkabsons, Valters Ščerbinskis (sast.) (1998). *Latvijas armijas augstākie virsnieki 1918–1940*.

- Biogrāfiska vārdnīca*. Rīga: Latvijas Valsts vēstures arhīvs, 259. lpp.; Ričards Treijs. Mūsu pēdējais sūtnis Padomju Savienībā. *Latvijas Vēstnesis*, 27.09.2001.; Ēriks Jēkabsons, Valters Ščerbinskis (sast.) (2003). *Latvijas ārlietu dienesta darbinieki 1918–1991. Biogrāfiska vārdnīca*. Rīga: Zinātne, 164.–165. lpp.
- ⁵ Par latviešu darbību Maskavā 1923.–1938. gadā sk.: Vitālijs Šalda (2010). *Latvieši Maskavā 1923–1938*. Daugavpils: Akadēmiskais apgāds “Saule”, 533 lpp.
  - ⁶ Vilhelms Munters (1898–1967), Latvijas valstsvīrs, no 1933. g. Ārlietu ministrijas ģenerālsēkretārs, 1936.–1940. g. ārlietu ministrs. 1940.–1959. g. padomju ieslodzījumā un nometinājumā.
  - ⁷ “Osoaviahim” – *Obščestvo sođestviiia oborone, aviatsionnomu i khimicheskomu stroitel'stvu* (krievu val.) – Aizsardzības, aviācijas un ķīmiskās celtniecības veicināšanas biedrība – PSRS masveida sabiedriski politiska militāra rakstura organizācija 1927.–1948. gadā.
  - ⁸ Roberts Eidemanis (1895–1937), PSRS armijas augstākais virsnieks, latviešu dzejnieks. No 1932. g. organizācijas “Osoaviahim” centrālās valdes priekšsēdētājs. Arestēts 1937. g. 22. maijā Maskavā, nošauts 12. jūnijā pēc paraugprāvas.
  - ⁹ TASS – *Telegrafnoe agenstvo Sovetskogo Soiuza* (krievu val.) – Padomju Savienības Telegrāfa aģentūra.
  - ¹⁰ Kliments Vorosiļovs (1881–1969), PSRS armijas maršals. No 1934. g. aizsardzības tautas komisārs.
  - ¹¹ Jans Gamarņiks (1894–1937; īstais uzvārds Pudikovičs), PSRS partijas un armijas politiskais funkcionārs. No 1929. g. Sarkanās armijas Politiskās pārvaldes priekšnieks. Apcietināšanas brīdī nošāviens.
  - ¹² Mihails Tuhačevskis (1893–1937), PSRS maršals. No 1934. g. aizsardzības tautas komisāra 1. vietnieks. Arestēts un nošauts Maskavā pēc paraugprāvas.
  - ¹³ Jēkabs Alksnis (1897–1938), PSRS armijas augstākais virsnieks. No 1931. g. gaisa karaspēka priekšnieks, no 1937. g. aizsardzības tautas komisāra vietnieks aviācijas jautājumos. Šeit R. Kociņš kļūdinājis par J. Alksņa “vajāšanu”, jo viņš tika arestēts tikai 1937. g. 23. novembrī, nošauts Maskavā.
  - ¹⁴ *Glavnoe Politicheskoe upravlenie* (krievu val.) – Galvenā politiskā pārvalde.
  - ¹⁵ Josifs Staļins (1878–1953), PSRS valstsvīrs. 1922.–1952. g. partijas ģenerālsēkretārs, no 1941. g. Tautas Komisāru Padomes priekšsēdētājs.
  - ¹⁶ Dāvids Šterns (1900–1937), PSRS ekonomists, rakstnieks un diplomāts. No 1932. g. Ārlietu tautas komisariāta 2. Rietumu daļas pārzinis. Arestēts 1937. g. 13. maijā, miris ieslodzījumā.
  - ¹⁷ “Skatuve” – 1919.–1938. g. Maskavas Valsts latviešu teātris (līdz 1932. g. – teātra studija).
  - ¹⁸ Venjamins Kaverins (1902–1989; īstais uzvārds Zilbers), PSRS rakstnieks.

- ¹⁹ “Komunāru Cīņa” – 1930.–1937. g. laikraksts latviešu valodā Maskavā, iznāca ar dažādu periodiskumu, izdevējs – partijas Centrālās komitejas laikraksts “Pravda”. Slēgts 1937. gadā.
- ²⁰ Osvalds Glāznieks-Glazunovs (1891–1947), 1919.–1938. g. Maskavas latviešu teātra “Skatuve” režisors, 1924.–1932. g. Vahtangova teātra direktors, pēc latviešu teātra slēgšanas aktieris un režisors Vahtangova teātrī. 1941. g., būdams vasarnīcā, nonācis vācu okupētajā teritorijā, atgriezies Latvijā, strādājis teātros Rīgā un Jelgavā. 1944. g. padomju iestādes viņu arestēja, piesprieda 8 gadi ieslodzījumā, gājis bojā.
- ²¹ Marija Leiko (1887–1938), latviešu aktrise. 1935. g. sakarā ar meitas nāvi viesojusies Tbilisi, atceļā pierunāta strādāt Maskavas latviešu teātrī “Skatuve”. 1937. g. 15. decembrī apcietināta Maskavā, 1938. g. 3. februārī nošauta.
- ²² Pēteris Stučka (1865–1932), Padomju Krievijas un PSRS valstsvīrs. 1918.–1920. g. Padomju Latvijas valdības priekšsēdētājs, vienlaikus 1919.–1921. g. Padomju Krievijas tieslietu tautas komisārs, no 1923. g. – Augstākās tiesas priekšsēdētājs. Miris Maskavā.
- ²³ Jūlijs Daniševskis (1884–1938), Padomju Krievijas un PSRS vadošs darbinieks. 1919. g. Padomju Latvijas valdības priekšsēdētāja vietnieks, vēlāk – PSRS Centrālās Izpildkomitejas loceklis. Arestēts Maskavā 1937. g. 16. jūlijā, nošauts 1938. g. 8. janvārī.
- ²⁴ Jānis Lencmanis (1881–1939), Padomju Krievijas un PSRS vadošs darbinieks. 1919. g. Padomju Latvijas valdības priekšsēdētāja vietnieks un iekšlietu komisārs. Arestēts 1937. g. 24. novembrī Maskavā, nošauts 1939. g. 7. martā.
- ²⁵ Domāta Latvijas Republikas Lāčplēša Kara ordeņa lente sarkani baltā krāsā.
- ²⁶ Andrejs Krastkalns (1868–1939), Latvijas sabiedriski politisks darbinieks, bijis Rīgas Latviešu biedrības priekšnieks, Rīgas pilsētas galva. Pazīstams ar saviem konservatīvajiem uzskatiem. Miris Rīgā.
- ²⁷ Frīdrihs Veinbergs (1844–1924), Latvijas sabiedriski politisks darbinieks, bijis Rīgas Latviešu biedrības priekšnieks, vairāku konservatīvu laikrakstu izdevējs. Pazīstams ar saviem konservatīvajiem uzskatiem. Miris Rīgā.
- ²⁸ Princis Leopolds – domāts Leopolds fon Fitelsbahs (*von Wittelsbach*) jeb Bavārijas Leopolds (1846–1930), Bavārijas princis un Vācijas feldmaršals, 1916.–1918. g. Austrumu frontes pavēlnieks.
- ²⁹ “Pūt, vējiņi!” – Raiņa luga, sarakstīta 1905. gadā.
- ³⁰ “Prometejs” – latviešu kultūrizglītības biedrības “Prometejs” izdevniecība Maskavā, dibināta 1923. g., slēgta 1937. gadā.
- ³¹ “Jaunākās Ziņas” – dienas laikraksts Rīgā.
- ³² Roberts Eihe (1890–1940), PSRS augstākais partijas funkcionārs, valstsvīrs. 1929.–1937. g. Rietumsibīrijas apgabala komitejas 1. sekretārs, no 1937. g. zemkopības tautas komisārs. Arestēts Maskavā 1938. g. 29. aprīlī, nošauts 1940. gadā.

- ³³ Eduards Prāmnieks (1899–1938), partijas un politisks darbinieks PSRS. No 1937. g. partijas Doņeckas apgabala 1. sekretārs. Arestēts 1938. g. 9. maijā, nošauts 29. jūlijā.
- ³⁴ Pēteris Pumpurs (1900–1942), PSRS armijas augstākais virsnieks. 1936.–1939. g. kara aviācijas instruktors Spānijā, pēc tam vadošos amatos gaisa spēkos, ģenerālleitnants. Piedalījies Baltijas valstu okupācijas realizācijā. Arestēts 1941. g. maijā, nošauts 1942. gadā.
- ³⁵ Andrejs Liepiņš (1896–1938), PSRS armijas augstākais virsnieks. Ukrainas PSR NKVD Robežapsardzības un iekšējā karaspēka pārvaldes priekšnieks. Arestēts Kijevā 1938. g. 15. februārī, nošauts 29. jūlijā.
- ³⁶ Gustavs Boķis (1896–1938), PSRS armijas augstākais virsnieks. No 1936. g. Autobruņotanku pārvaldes priekšnieks. Arestēts Maskavā 1937. g. 23. novembrī, nošauts 1938. g. 19. martā.
- ³⁷ Valērijs Mežlauks (1893–1938), PSRS valstsvīrs. 1934.–1937. g. PSRS Tautas Komisāru Padomes priekšsēdētāja vietnieks, no 1937. g. smagās rūpniecības tautas komisārs. Arestēts 1937. g. 1. decembrī Maskavā, nošauts 1938. gadā.
- ³⁸ Ivans Mežlauks (1891–1938), PSRS valstsvīrs, partijas funkcionārs. 1936.–1937. g. Tautas Komisāru Padomes komitejas priekšsēdētājs, Centrālās Izpildkomitejas loceklis. Arestēts 1937. g. 2. decembrī Maskavā, nošauts 1938. gadā.
- ³⁹ Kazis Skučs (*Skučas*, 1894–1941), Lietuvas armijas brigādes ģenerālis, 1934.–1938. g. kara atašejs Padomju Savienībā, 1940. g. arestēts, nošauts Butirku cietumā Maskavā.
- ⁴⁰ Jēkabs Peterss (1886–1938), partijas un drošības iestāžu atbildīgs darbinieks PSRS. 1918. g. Valsts Ārkārtējās komitejas priekšsēdētāja F. Dzeržinska vietnieks. Arestēts Maskavā 1937. g. 27. novembrī, nošauts 1938. g. 25. aprīlī.
- ⁴¹ 1937. g. 20. decembrī F. Kociņš uzrakstīja divus atsevišķus ziņojumus ārlietu ministram V. Munteram.
- ⁴² VChK – *Vserossiiskaia Chrezvichainaia kommissiia* (krievu val.) – Viskrievijas Ārkārtējā komisija cīņai ar kontrrevolūciju un sabotāžu, izveidota 1917. g., vēlāk pārdēvēta par Galveno politisko pārvaldi (*Glavnoe Politicheskoe upravlenie* – GPU), tad – par Iekšlietu tautas komisariātu (*Narodnyi komissariat vnutrennikh del* – NKVD).
- ⁴³ Ļevis Trockis (1879–1940; istais uzvārds Bronšteins), PSRS valstsvīrs, marksisma teorētiķis. No 20. gadu vidus veidoja opozīciju J. Staļinam, 1929. g. izsūtīts no PSRS. NKVD nogalināts Meksikā. PSRS represētie partijas funkcionāri tika apvainoti viņa atbalstīšanā.
- ⁴⁴ *Na strakh vragam* (krievu val.) – lai ienaidnieks baidītos.
- ⁴⁵ Domāts P. Stučkas Maskavas Latviešu centrālais strādnieku klubs.
- ⁴⁶ Domāts: Roberts Apinis (sast.) (1934–1935). *Latvju revolucionārais strēlnieks*. 1.–2. sēj. Maskava: Prometejs.

- ⁴⁷ “Produkts” – Maskavas latviešu saimnieciska rakstura kooperatīvs.
- ⁴⁸ Jānis Rudzutaks (1887–1938), PSRS valstsvīrs un augstāks partijas ierēdnis. 1924.–1930. g. satiksmes ceļu tautas komisārs, 1931.–1934. g. strādniecības un zemniecības inspekcijas tautas komisārs. Centrālās Izpildkomitejas Prezidija loceklis. Arestēts Maskavā 1937. g. 24. maijā, nošauts 1938. g. 29. jūlijā.
- ⁴⁹ Jānis Lācis (1897–1937), PSRS armijas augstākais virsnieks, Dzelzceļa karaspēka Sevišķā korpusa komandieris. Miris 1937. g. martā, apglabāts Maskavā, Novodevičjes kapsētā, bet 1937. g. decembrī mirstīgās atliekas kā “tautas ienaidniekam” izraktas un iznīcinātas.
- ⁵⁰ Aleksandrs Migle (1896–1937), mācītājs latviešu luterāņu draudzēs Ļeņingradā, Lugā un Maskavā, dzīvoja Ļeņingradā. Arestēts 1937. g. 15. novembrī, nošauts 15. decembrī.
- ⁵¹ Rakstā iespēju robežās saglabāta oriģinālā rakstība.
- ⁵² Saīsinājums no krievu valodas vārda *gorod* – pilsēta.
- ⁵³ *Oblast’* (krievu val.) – apgabals.
- ⁵⁴ Domātas kopējās pienotavas.
- ⁵⁵ Domāti kolhozi.
- ⁵⁶ Domāta Novijtagilas pilsēta.
- ⁵⁷ Domāts grāmatvedis.
- ⁵⁸ Domāts dzīvoklis.
- ⁵⁹ Domāts marts.
- ⁶⁰ Tov. – saīsinājums no vārda *tovarishch* (krievu val.) – biedrs.
- ⁶¹ Mihails Kaļiņins (1875–1946), PSRS valstsvīrs. No 1922. g. PSRS Centrālās Izpildkomitejas, no 1938. g. – Augstākās Padomes Prezidija priekšsēdētājs.
- ⁶² Pauls Alberts (1901–1941), Latvijas diplomāts. 1938.–1940. g. I šķiras sekretārs sūtniecībā Maskavā. 1940. g. jūlijā apcietināts, nošauts cietumā Maskavā.
- ⁶³ Millija Alberta (1903–1983), Latvijas diplomāta dzīvesbiedre, 1945.–1955. g. padomju ieslodzījumā.
- ⁶⁴ Maksims Ļitvinovs (1876–1951; īstais uzvārds Vallahs), PSRS valstsvīrs. 1930.–1939. g. ārlietu tautas komisārs.
- ⁶⁵ Jānis Kļaviņš (1887–1970), PSRS diplomāts, 1920.–1922. g. pārstāvniecības Latvijā 1. sekretārs, vēlāk atbildīgos amatos Ārlietu tautas komisariātā. Pēc kara darbojās Latvijā. Miris Rīgā.
- ⁶⁶ Vladimirs Potjomkins (1874–1946), PSRS diplomāts, valstsvīrs. No 1937. g. ārlietu tautas komisāra 1. vietnieks, no 1940. g. izglītības tautas komisārs.